

## Gradski načelnici Bjelovara (1871-1945.)

ŽELJKO KARAUŁA

Banovine Hrvatske 26  
HR-43000 Bjelovar

Izvorni znanstveni članak  
*Original scientific paper*

Primljeno/Received: 25. 11. 2011.  
Prihvaćeno/Accepted: 28. 12. 2011.

*Uz kratki uvod o nadležnostima i pravima gradskih uprava u Austro-Ugarskoj, Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, u radu se daju kratke biografije gradskih načelnika/ gradonačelnika grada Bjelovara u razdoblju od razvojačenja Varaždinskog generalata do kraja Drugog svjetskog rata, odnosno od prvog gradskog načelnika, bivšeg časnika mađarona Juraja Cuvaja do zadnjeg načelnika seljaka, ustaše Mate Belobrka. Veliki broj gradskih načelnika Bjelovara bili su pouzdanici mađaronske, centralističko-jugoslavenske i ustaške vlasti u spomenutom razdoblju. Tek su rijetki iskakali iz toga kolosijeka.*

*Ključne riječi:* gradonačelnici, Bjelovar, gradska uprava, biografije

### 1. Ukratko o gradskoj upravi i njenoj nadležnosti u razdoblju od 1871. do 1945. godine

Nadležnosti i ovlasti gradskih uprava (magistrata) u drugoj polovici 19. stoljeća često su se mijenjale sukladno organizacijskom uređenju Kraljevina Hrvatske i Slavonije. Nakon građanske revolucije 1848/49. godine, ukidanja kmetstva i početka procesa modernizacije hrvatskih zemalja, došlo je i do nove reorganizacije gradskih uprava u zemlji, u prvi mah pod obilježjem Bachova neoapsolutizma. Prema banskoj naredbi iz 1851. gradske uprave došle su pod velik utjecaj viših organa uprave, npr. Banska vlada mogla je raspustiti zastupstvo ili smijeniti svakog člana magistrata, ali ostavljena im je njihova lokalna upravna nadležnost.<sup>1</sup> Organi gradske uprave bili su gradski načelnik, Gradsko zastupstvo i magistrat. Aktivno i pasivno biračko pravo za Gradsko zastupstvo i tijela vlasti imala je samo manjina građana koji su

plaćali porez. Prema novom zakonu, glavnu ulogu i odgovornost u gradskoj upravi imao je gradski načelnik kojega je biralo Gradsko zastupstvo, ali njegov izbor morala je potvrditi banska vlast. Uz načelnika stajalo je njegovo tijelo, magistrat, kao izvršni organ grada. Ono je bilo neposredni upravni organ za obavljanje gradskih poslova i raspolagalo je gradskom imovinom.<sup>2</sup>

Nakon sloma neoapsolutizma u Austrijskoj Carevini 1860. godine došlo je do ponovne reorganizacije uprave koja je značajno pogodovala ovlastima i uređenju gradova. Prema provedenoj reorganizaciji, od 1861. godine gradovi su ponovno stekli status samostalnih jedinica, kao i prije 1848. godine, u potpunosti su im vraćene njihove upravne i sudske nadležnosti. No, usprkos tome, zbog određene nepotpunosti u zakonu i pomanjkanja konkretnih propisa ostala su na snazi ograničenja zakona iz 1851. Po tim uvjetima Bjelovar je 1874. proglašen slobodnim kraljevskim gradom.

»Zakonom o gradskim općinama« iz 1881. godine normirano je novo stanje kojim je gradovima

<sup>1</sup> Pojam lokalna upućuje da su određeni poslovi spuštteni na onu razinu koja je najbliža i često najprimjerenija građanima u zadovoljavanju njihovih svakodnevnih životnih interesa i potreba.

<sup>2</sup> Ivan Beuc, *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527.-1945.)*, Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1969., str. 154.

ostavljena njihova unutarnja autonomija. Gradsko poglavarstvo, prije magistrat, vršilo je djelokrug prvostepenih upravnih organa na području grada. Usprkos tome, regulacija odnosa gradova prema višim upravnim organima ostala je ista, gradovi su izravno podređeni Zemaljskoj vladi u Zagrebu. Prema tom Zakonu nova gradska uprava donijela je Statut grada Bjelovara iz 1883. godine koji je sačuvan. Gradsko zastupstvo činilo je 20. zastupnika. Načelnik je bio na čelu Gradskog poglavarstva i odgovoran za poslovanje Poglavarstva Gradskom zastupstvu i Zemaljskoj vladi.<sup>3</sup>

Godine 1895. donesen je novi »Zakon ob ustrojstvu gradskih općina« prema kojem se status grada značajno promijenio, grad je velikim dijelom bio podređen županijskoj upravi. Aktivno biračko pravo je, za razliku od zakona iz 1881., opet suženo, ali je dana mogućnost da na izborima glasuju i oni koji nisu rođeni ili dulje živjeli u gradu, ako su plaćali barem 10 forinti izravnog poreza. Khuenova vlada u cilju »pacifikacije Hrvatske«<sup>4</sup> osiguravala je svoju vlast u izborima. Na svakom biralištu Vlada je imala svog povjerenika, pouzdanika Vlade, koji je u njezinu korist manipulirao izbornim procesom. Ako izbori ne bi dobro prošli po Vladu, ona si je ostavila mogućnost raspuštanja Gradskog zastupstva te postavila Vladinog povjerenika koji je dobio sve funkcije Gradskog zastupstva i stajao na mjestu Gradskog poglavarstva do izbora novog Gradskog zastupstva. Tom mogućnošću Vlada se uvelike koristila ako su dotična gradska zastupstva bila oporbena ili nisu slušala njezine naloge. Jasno, ova funkcija imala je i svrhu omogućavanja normalnog funkcioniranja grada i njegovih poslova u slučaju nedonošenja proračuna ili nemogućnosti sastavljanja gradske vlasti.<sup>5</sup> Prema istom zakonu, 1895. godine napra-

vljen je novi Statut slobodnog kraljevskog grada Bjelovara.<sup>6</sup>



**Slika 1. Gradski magistrat.** Objekti gradske uprave u Bjelovaru bili su uglavnom smješteni duž istočne strane glavnoga gradskog trga gdje se nalazila i Gradska vijećnica. Objektima gradske uprave pripadala je i velika zgrada Gradskoga financijskog ravnateljstva u Ulici Petra Zrinskog, gradska ubožnica u Kutnoj ulici kao i, već spomenuta, nova vojarna te svi školski objekti u gradu.

U novoj državi, Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, gradske općine dugo su djelovale prema osnovama »Zakona o ustrojstvu gradskih općina« iz 1895. godine<sup>7</sup> pa je Gradsko zastupstvo birano na gradskim izborima (muškarci od 21. godine), a ono je i dalje biralo gradskog načelnika. Dakle, organi gradske uprave i dalje su bili Gradsko zastupstvo, gradski načelnik i Gradsko poglavarstvo. Ovlasti grada uglavnom su ostale iste-donošenje proračuna, poslovi oko gradske imovine, sklapanje ugovora, primanje u građanstvo itd. Zakonom od 6. siječnja 1929. godine o izmjenama zakona o općinama i oblasnim samoupravama raspuštene su sve općinske uprave, a veliki župan bio je dužan postaviti novu upravu. Iste godine donijet je »Zakon o unutrašnjoj upravi« prema kojem su gradovi obavljali poslove opće uprave pod nadzorom kotarskog načelnika. U ovom razdoblju osim gradskog načelnika koristila se i funkcija komesar, a Gradsko poglavarstvo djelovalo je pod imenom Gradsko načelstvo.

3 Tekst statuta vidi u: *Statut grada Bjelovara*, (ur. i pisac predgovora Željko Pleskalt), Bjelovar: Državni arhiv u Bjelovaru, 2009. Šire o upravnom položaju grada Bjelovara od 18. do kraja prve polovice 20. stoljeća vidi u predgovoru knjige.

4 Stjepan, Matković, Afirmacija Khuenove autokracije, Časopis za suvremenu povijest, 29., br. 3, Zagreb, 1997., str. 469-491.

5 Beuc, *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527.-1945.)*, str. 360.

6 *Statut grada Bjelovara*, str. 7. Statut iz 1895. nije sačuvan.

7 *Sbornik zakonah i naredbah valjanih za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju*, 1895., br. 34., str. 219-250.

Nakon Šestosiječanjske monarhističke diktature donesen je »Zakon o gradskim općinama« iz 1934. godine. Prema novom zakonu, organi gradske općine bili su Gradsko vijeće i predsjednik gradske općine. Gradsko vijeće sačinjavalo je 18 do 72 zastupnika koji su se birali na gradskim izborima po zastupničkim listama, čime si je Vlada često osiguravala većinu pomoću sistema količnika. U gradovima od 10 000 do 20 000 stanovnika, kakav je bio i Bjelovar, birano je 36. zastupnika. Predsjednika i dvije trećine gradskih vijećnika biralo se općim neposrednim glasovanjem, a jednu trećinu gradskih vijećnika birao je ban. Zastupnička lista koja bi pobijedila nije davala samo predsjednika gradske općine, već i sve gradske vijećnike, odnosno dvije trećine zastupnika. Mandat im je trajao četiri godine.<sup>8</sup> Tako je režim osiguravao svoju apsolutnu vlast. U Zakonu su precizirani poslovi u nadležnosti gradske općine: sanitetski i veterinarski poslovi, tržni poslovi, propisi o živežnim namirnicama, građevinski i požarni propisi, propisi o čistoći, održavanju puteva, mostova, rijeka, kanala, bunara i dr., propisi za poticanje poljoprivrede i stočarstva, poslovi mjesne policije itd. Za vrijeme Banovine Hrvatske razmatrane su razne izmjene u poslovanju i gradskim nadležnostima, međutim, one nisu provedene.

Za vrijeme NDH-a osnovane su 22 velike župe kao prvostepeni organ vlasti kojima je povjereno rješavanje nižih organa uprave, poput gradskih poglavarstava i drugih nižih organa.

## 2. Gradski načelnici Bjelovara



**ĐURO (JURAJ) CUVAJ** (Ivanjska, 1820-Bjelovar, 24. XI. 1883.) bio je gradski načelnik

<sup>8</sup> Statut grada Bjelovara, str. 18.

od 1871. do 4. lipnja 1881. godine. Godine 1844. imenovan je pomoćnim učiteljem u Bjelovaru, a 1847. završio je šestomjesečni preparandijski učiteljski tečaj u Rakovcu kraj Karlovca. U Bjelovaru je službovao do listopada 1848. godine, a krajem godine prešao je u vojnu službu kao furir, osoba odgovorna za hranu u vojsci. Na to ga je natjeralo loše materijalno stanje učitelja koji su dobivali plaću u iznosu između 4 i 15 forinti pa su općinske škole postale utočištem isluženih krajiških vojnika. Godine 1852., nakon četiri godine, prešao je u bjelovarski magistrat kao kancelist, a 1857. godine postao je upraviteljem. Već 1862. godine Gradsko zastupstvo proglasilo ga je začasnim građaninom grada. Dužnost upravitelja vršio je do razvojačenja 1871. kad je imenovan gradskim načelnikom. Tu dužnost obavljao je punih deset godina. U politici je nastojao biti neutralan, ali je vjerno provodio naloge režima. Bio je otac Slavka Cuvaja, budućeg mađaranskog bana i Antuna Cuvaja, školskog pisca i pedagoga. Imao je pridjevak Carevdarski, iako je bio rodom iz okolice Bjelovara. Odmah po početku razvojačenja, razvoj grada započeo je velikom brzinom. Već 1872. godine otvorena je važna podružnica Gradske štedionice Narodne banke iz Zagreba. Za njegova mandata grad je, osim županijskim središtem, proglašen i kraljevskim slobodnim gradom 1874. godine. Prema Slukan-Altić: »novim upravno-teritorijalnim ustrojem Bjelovar postaje upravnim središtem mnogih županijskih, kotarskih i gradskih ureda. U Bjelovaru su svoje urede imali župan, županijski tajnik, županijski i kotarski školski nadzornik, županijski i kotarski veterinar, liječnik, nadšumar, županijski te kotarski inženjerski pristav. Od 1872. godine u Bjelovaru djeluje Kraljevski županijski sudbeni stol, a otprije i gradski delegirani sud s mjerodavnošću Kotarskog suda.« Mnoge nove upravne funkcije Bjelovara bit će značajan poticaj za njegov budući razvoj. Zbog mnogih upravnih službi osobito jača činovnički i građanski sloj stanovništva. Počinje i društveni razvoj grada koji je za vrijeme Vojne krajine bio zakočen. Godine 1873. osniva se Hrvatsko građansko streljačko društvo, a iste godine i Hrvatsko pjevačko društvo »Dvojnice« te Dobrovoljno vatrogasno društvo. Go-



dine 1877. izgrađena je prva židovska bogomolja u gradu. Kao mađarski eksponat i »hodočasnik zagrebački«, kako su ga zvali pristaše Narodne stranke jer je često išao na instrukcije u Zagreb kod mađaranskog bana, bio je često napadan od strane narodnjaka na stranicama oporbenog lista »Primorac« iz Kraljevice za nestručno vođenje grada, loš ustroj policije, odlaganje gradskih izbora i dr. Veliki politički protivnici Cuvaja bili su vođe bjelovarskih pravaša, ravnatelj male realne gimnazije Vjekoslav Novotni, posjednik Makso Rozenberg i posjednik Josip Singer. No, Cuvaj se usprkos oštrim političkim napadima na mandatu gradskog načelnika održao do lipnja 1881. godine.<sup>9</sup>

**ANDRIJA RADANOVIĆ** (1881-1888.)<sup>10</sup> bio je gradski načelnik. Neko vrijeme bio je i zapovjednik Đurđevačke pukovnije. Imao je značajnu vojnu karijeru. Sudjelovao je u Austrijsko-sardinijskom ratu 1859. i Austrijsko-pruskom ratu 1866. godine te postepeno napredovao od vojnika do časnika. Gradskim načelnikom postaje kao umirovljeni austrijski časnik, satnik u mirovini. Kao dugogodišnji zastupnik u Gradskom vijeću često je imenovan u razne odbore kao predstavnik grada, npr. mjesni školski odbor u Bjelovaru, zahvaljujući čemu je dobro poznao gradske poslove. Za svog mandata, zajedno s velikim županom Budislavom Budisavljevićem, znatno se založio da se u gradu sagradi i uredi kasarna u Mihano-

vićevoj ulici u koju su se preselile četiri vojne satnije iz Broda na Savi da bi Bjelovar i dalje ostao vojno središte. Bio je zastupnik grada Bjelovara u Saboru od 1884. do 1887. godine na listi Khuenove Narodne stranke. Nakon velikog potresa u Bjelovaru, 9. studenog 1880. godine teško je oštećena glavna Rimokatolička crkva u gradu. Zbog toga je 1886. godine Radanović odlučio da se postojeći objekt obnovi. Posao obnove povjeren je Hermanu Bolléu, znamenitom arhitektu. Društveni i gospodarski razvoj grada nastavlja se polako i nesmetano. Od 1887. godine djeluje Pjevačko društvo hrvatskih obrtnika i radnika »Graničar«, od 1902. godine pod nazivom »Golub«. Počinje se razvijati i industrija. Josip Svoboda 1887. godine osniva mesarsko poduzeće koje će 1913. postati Prva bjelovarska tvornica suhomesnatih proizvoda.<sup>11</sup>



**SIMO BLAŽEVAC** (1837.-Bjelovar, 16. II. 1926.) bio je gradski načelnik od 1. siječnja 1889. do studenog 1913. godine. Još jedan gradski načelnik iz vojničkih redova i ujedno najdugovječniji gradski načelnik, bio je na čelu grada gotovo 25 godina. U vojsci je proveo 19 godina kao časnik

9 Antun Cuvaj, *Grada za povijest školstva*, sv. III., Zagreb, str. 509. Vidi i učiteljsku diplomu Georga Cuvaja iz 1847. u: Cuvaj, *Grada za povijest školstva*, str. 294.; A. Cuvaj piše da mu je otac Đuro umro na dužnosti načelnika što nije točno. Hrvatski državni arhiv u Bjelovaru (dalje HRDABJ), *Zapisnici gradskih zastupstva 1871.-1883.*; Mirela Slukan Altić, *Razvoj i izgradnja Bjelovara u kartografskim izvorima: od vojne utvrde do slobodnog i kraljevskog grada, Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 1., 2007., str. 24.; Stjepan Blažeković, *Bjelovar*, Bjelovar: SIZ Bjelovar, 1985.; Iz Bjelovara, *Primorac*, br. 114., 23. XII. 1875., str. 225.; Načelnik Cuvaj i izbor zastupstva, *Primorac*, br. 132., 4. XI. 1877., str. 266.; Hrvatski državni arhiv (dalje HDA); Predsjedništvo Zemaljske vlade (dalje PRZV), 6-1756./1881.-1891/1881., Izvještaj o agitaciji u Bjelovaru za gradskih izbora, 19. VII. 1881.; Hrvatski povijesni muzej (HPM), Poklon album generala Čivića pl. Rohrskog 1859.

10 Godine rođenja i smrti nisu poznate.

11 *Kronologički i alfabetički našastari k stenografičkim zapisnicima Sabora Kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, Zagreb: Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, 1884.; Branko Dubravica, *Parlamentarni izbori u Hrvatskoj i Velikoj Gorici 1848.-1938.*, Velika Gorica: Pučko otvoreno učilište, 2000., str. 184.; Raznice, *Napredak-časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži*, br. 32., tečaj XVI., 10. XI. 1875., str. 510.; Mira Kolar, *Ferdo Rusan 1810.-1879.: od vojnika do ilirskog i pučkog pjesnika te nositelja prosvjetiteljskog i gospodarskog života Podravine*, Samobor: Meridijani, 2004., str. 98-99.; Ernest Kramberger, Kr. i slob. grad Bjelovar, *Ilustrirani hrvatski pučki koledar*, 1886., Bjelovar, str. 58.; Milan Rojc, *Oko mene* (rukopis u privatnom posjedu).

i 16 godina kao ravnatelj pomoćnih ureda. Prema zbirci vojnih šematizama »Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes«, njegovu vojnu karijeru možemo pratiti od 1861. kad se nalazi na položaju višeg lajtnanta 2. klase u 7. slavonskoj krajiško-vojnoj pukovnici sa sjedištem u Vinkovcima do 1870. godine kad je u 5. ugarskoj pukovnici sa sjedištem u Brunnu. U to vrijeme napušta vojsku i postaje visoki činovnik u pravosuđu. U svom gotovo dvadesetpetogodišnjem mandatu najviše je zaslužan za stvaranje modernog grada Bjelovara. Sagrađena je velika kasarna, ustrojeno financijsko ravnateljstvo, sagrađena zgrada gimnazije, plinara, novo sajmište, četna bolnica, provedena kanalizacija, renovirane su Katolička i Pravoslavna crkva. Došlo je do razvitka željeznice, 1894. godine Bjelovar se povezao s Križevcima i Zagrebom. Posebno se razvilo građevinarstvo. Između 1888. i 1901. godine izgrađeno je 137 novih kuća i dograđeno 117 postojećih objekata. Blaževac je posebnu pozornost davao vojarnama, sajmovima i trgovini. Prema Kolar-Dimitrijević: »Blaževac se okružio vrlo sposobnim ljudima, kakvi su bili Dragutin Stričić, Stevan Kosier, veterinar Vilim, Otto Taussig i drugi.« Raznim mjerama poticao je razvoj grada. Važna mjera bila je uvođenje uvoznine čime su se prihodi grada gotovo udvostručili. Godine 1890. prihod je iznosio 120 000, a 1902. 200 000 kruna. Blaževac je mnogo godina bio predsjednik bjelovarske podružnice Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva i zaslužan je za uspješno sudjelovanje Bjelovara na Jubilarnoj gospodarskoj izložbi u Zagrebu 1891. godine na kojoj je sudjelovalo 26 izlagača iz Bjelovara. U svom radu, prema Kolar, Blaževac je većinu odluka donosio autokratski, nakon savjetovanja sa svojim suradnicima u gradskoj upravi. Te odluke gradske uprave većinom je potvrđivala Zemaljska vlada pa je to pridonosilo poboljšanju života u gradu. U politici Blaževac je slijedio napatke mađaranskog režima. Tek se nakon 1905. približava Hrvatsko-srpskoj koaliciji koja tada u Bjelovaru nalazi snažno uporište. Odlikovan je zlatnim krstom za zasluge s krunom 1902. godine. Nakon 1913. postaje ravnatelj ureda Kraljevskog sudbenog stola u Bjelovaru. Umire u Bjelovaru 1926. godine.<sup>12</sup>

<sup>12</sup> Odlikovanje našeg načelnika, *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 51., 18. X. 1902., str. 1-2.; Simo Blaževac,



**DRAGUTIN LAKSAR** (Križevci, 1853-Zagreb, 22. VII. 1929.) bio je gradski načelnik od 1914. do 1919. godine. Rodom je iz Križevaca u koje se njegov otac doselio iz Češke 1830. godine. Otac mu je bio zaposlen kao kapelnik Biskupske katedrale u Križevcima. Majka mu je bila Hedviga rođ. Bubanović. Završio je šumarstvo na Gospodarsko-šumarskom učilištu u Križevcima 1872. godine. Radio je kao šumar u Križevačkoj i kao nadšumar u Slunjskoj imovnoj općini (Cetingrad). U Karlovcu je upoznao Zlatu Vezmar kojom se i oženio. Imali su četvoro djece, dvije kćeri i dva sina. Obje kćeri umrle su u djetinstvu od difterije, kao i jedan sin u 22. godini. Godine 1882. kao nadšumar prešao je u Đurđevačku imovnu općinu u Bjelovar. Bio je upravitelj Gospodarstvenih ureda Đurđevačke i Križevačke imovne općine u Bjelovaru u razdoblju od 1888. do 1905. godine. U tom razdoblju posebno je značajan posjet cara Franje Josipa I. Bjelovaru 1888. godine. Vladao je strah od režima i nitko nije htio ponuditi mjesto za boravak biskupu Strossmayeru koji je tada bio u nemilosti cara. Bjelovarski narodnjaci zamolili su

*Nezavisnost*, br. 8., 20. II. 1926.; Iz gradskog zastupstva, *Nezavisnost*, br. 48., 1. XI. 1913., str. 4.; Mira Kolar-Dimitrijević, Pretvaranje Bjelovara iz vojničkoga u privredno središte od 1871. do 1910., *Radovi Zavoda za znanstveno-istraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 1., 2007., str. 39. (Prema podacima ipak nema prekida gradonačelnikovanja Blaževca za Raucha 1908.-1910.); Gradjevni razvitak grada Bjelovara, *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 27., 3. V. 1902., str. 1.; *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes 1860-1875.*, Wien; Gradski muzej Bjelovar (GMB), Spomen album Budislava pl. Budisavljevića, 1886., Inv. br. 53. (fotografija).

Laksara da on Strossmayeru ponudi svoj stan, što je i učinio. Laksar često surađuje u »Šumarskom listu«,<sup>13</sup> a neko vrijeme i u oporbenim novinama »Obzor«. Aktivno je sudjelovao u radu Hrvatsko-slavonskog šumarskog društva od 1877. godine. Od 1921. godine sudjelovao je u radu Upravnog odbora društva. Godine 1888. postao je upravitelj Gospodarstvenog ureda Đurđevačke imovne općine, a tu je dužnost obnašao sve do 1901. godine kad je dao ostavku zbog sukoba s mađaronskim režimom i Milutinom Kukuljevićem, velikim županom. Ubrzo se vraća u službu te od 1903. do 1905. godine obnaša dužnost upravitelja Gospodarstvenog ureda Križevačke imovne općine u Bjelovaru. Nakon toga odlazi u mirovinu. Bio je žestoki protivnik mađarona i oporbeni zastupnik u Gradskom zastupstvu, osnivač i prvi predsjednik Hrvatske stranke prava (sjedinjeni obzoraši i domovinaši) u Bjelovaru čiji je ogranak osnovan 1906. godine. Kasnije, točnije 1914. godine, Hrvatsko-srpska koalicija izabrala ga je za gradonačelnika. Nakon atentata u Sarajevu, nastojao je spriječiti nacionalne tenzije između Hrvata i Srba. Za vrijeme Prvog svjetskog rata posebno se brinuo za opskrbu građana. Bio je i poznati pjevač i predsjednik Hrvatskog pjevačkog društva »Dvojnice«, predsjednik Zadruga javnih namještenika, a neko vrijeme i predsjednik bjelovarske Hrvatske čitaonice. Bio je dio tadašnje bjelovarske građanske elite.<sup>14</sup>



**LADISLAV PL. LABAŠ BLAŠKOVEČKI** (Ludbreg, 1856-Bjelovar, 14. XI. 1928.) bio je gradski načelnik od 1920. do 28. siječnja 1925. godine. Neposredno prije nego što je postao načelnikom Labaš je bio veliki župan bjelovarsko-križevački. Rođen je u Ludbregu gdje mu je otac bio veliki sudac. Srednjoškolsko obrazovanje i Pravni fakultet završio je u Zagrebu. Službu je započeo u Zlataru, nastavio u Sv. Križu, a kasnije je postao kotarskim predstojnikom u Pregradi. U mnogo navrata suprotstavljao se metodama i načinu vladanja bana Khuena Hedervarya te je zbog toga puno puta degradiran i premještan. Nakon Khuenova odlaska, neko vrijeme proveo je kao podžupan Virovitičke županije. Župan Bjelovarsko-križevačke županije postaje 1915. godine, a tu dužnost obnaša sve do 1918. godine. Od 1. travnja 1915. godine neko vrijeme ga zbog bolesti zamjenjuje Stjepan Belošević, varaždinski župan. Kao veliki župan Labaš se zalagao za ublažavanje gospodarskih posljedica rata u gradu, naročito dodjelom hrane. Prema svim ocjenama dobro je upravljao županijom u ratno doba i doba nestašice. Nakon neočekivanog umirovljenja od strane Narodnog vijeća u Zagrebu koje je postavilo svoje pouzdane ljude, izabran je na listi građanske stranke Hrvatske zajednice za gradskog načelnika Bjelovara. U njegovom mandatu od 1920. do 1924. godine Bjelovar je dobio niz bolničkih zgrada, između ostalih, kirurgiju i ginekologiju. Njegovim zauzimanjem uređeno je gradsko šetalište, gradska tržnica i gradski vrt. Brinuo se za izgradnju cesta, kanala i melioracijskih radova. Radio je i na unapređivanju voćarstva u okolici. Bio je član Društva za polještvanje grada i za podupiranje siromašnih učenika Kraljevske realne gimnazije. Vlada Pašić-Pribiče-

<sup>13</sup> Vidi njegove priloge u »Šumarskom listu«, <http://www.sumari.hr/sumlist/radovi.asp?id=9963>.

<sup>14</sup> Organizacija hrv. stranke prava u Bjelovaru, *Tjednik bjelovarsko-križevački*, br. 47., 15. IX. 1906., str. 2.; Zavjerenje novoizabranih gradskih zastupnika i izbor novog gradonačelnika u Bjelovaru, *Nezavisnost*, 20. XII. 1913., str. 4.; Ostavština obitelji Laksar, (osobna biografija, fotografije, spisi njegova sina Marijana Laksara); Dragutin Laksar, *Bjelovarski vjesnik*, br. 18., 27. VII. 1929., str. 2.; Dragutin Laksar, Da li se preporučuje u najnovije doba uvađanje četinjačkih šuma u Hrvatskoj?, *Šumarski list*, br. 4., str. 198-202.



vić početkom 1925. godine raspušta bjelovarsko Gradsko zastupstvo i imenuje komesarom grada županijskog tajnika Kajfeša. Komesari, Vladini povjerenici, vladat će u Bjelovaru tri godine.<sup>15</sup>

**MILE KRAMARIĆ** bio je Vladin povjerenik za Bjelovar. Nakon toga postao je veliki župan zagrebačke oblasti.<sup>16</sup>

**DRAGUTIN FURLAN** bio je Vladin povjerenik za Bjelovar. Siva eminencija u upravljanju gradom u dužem razdoblju i pouzdanik režima. Usprkos pobjedi liste Hrvatskog udruženog građanstva Labaš-Kramarić na gradskim izborima 11. travnja 1926. godine, Vlada ostavlja Furlana povjerenikom i ne priznaje rezultate izbora. Dr. Furlan bio je gradski senator i vrlo utjecajan čovjek u gradu. Preminuo je u Bjelovaru 1929. godine.<sup>17</sup>

**ROBERT MIŠULIN** bio je Vladin povjerenik za Bjelovar.<sup>18</sup>

15 Željko Karaula, *Veliki župani bjelovarski 1871.-1924./1941-1945.*, Bjelovar: Gradski muzej Bjelovar-HAZU Bjelovar-Državni arhiv Bjelovar, 2011., str. 33-34.; HDA, fond. 890., Banovina Hrvatska, Personalije službenika, spis 9264 (L. Labaš); Konstituirajuća sjednica gradskog zastupstva Ladislav pl. Labaš izabran za gradonačelnika, *Nezavisnost*, br. 30. IV. 1920., str. 3.; Ladislav pl. Labaš Blaškovečki, *Narodno jedinstvo*, br. 47., 22. XI. 1928., str. 2.; Kandidatska lista, *Nezavisnost*, br. 47., 20. XI. 1920., str. 1.; Konstituirajuća sjednica grad. Zastupstva. Lad. plem. Labaš, novi gradski načelnik, *Privredni glasnik*, br. 18., 29. IV. 1920., str. 3.; Raspust gradskog zastupstva, *Nezavisnost*, br. 5., 31. I. 1925., str. 2.; Ladislav pl. Labaš-Lacko, *Pučki kalendar Bjelovarsko-bilogorske županije*, Bjelovar, 2006., str. 41.; Josip Hohnjec, portret župana, Gradski muzej Bjelovar, *Narodne novine*, 23. IV. 1915., str. 1.; *Stenografski zapisnici Hrvatskog sabora*, sv. III., 1914.-1915., 11., str. 44.

16 Političke bilješke, *Nezavisnost*, br. 26., 26. VI. 1926., str. 2.

17 Gradsko poglavarstvo u Bjelovaru. Oglas, *Nezavisnost*, br. 10., 6. III. 1926., str. 7. (izbori 11. IV. 1926.); Oglas, *Nezavisnost*, br. 45., 6. XI. 1926., str. 7.; Pogreb dr. Dragutina Furlana, *Bjelovarski vjesnik*, br. 1., 28. XII. 1929., str. 2.

18 Oglas, *Nezavisnost*, br. 40., 13. XI. 1926., str. 6.

**JOSIP BABIĆ** (1928-1929.)<sup>19</sup> bio je gradski načelnik. Direktor okružnog ureda u Bjelovaru. Za vrijeme atentata u Narodnoj skupštini u Beogradu na hrvatske zastupnike, svojim proglašima i pozivanjem na mir utjecao je na smirivanje međunarodnih napetosti u gradu.<sup>20</sup>

**GUSTAV LACH** (1929-1930.)<sup>21</sup> bio je gradski načelnik i nadšumarnik Đurđevačke imovne općine u Bjelovaru. Duže vrijeme bio je i na njegovom čelu. Radio je i u Direkciji šuma u Zagrebu. Često je pisao stručne članke iz oblasti šumarstva u »Šumarskom listu«. Pouzdanik šestosječanjskog režima i pristaša ideologije jugoslavenskog unitarizma. Najprije je imenovan Vladinim povjerenikom, a zatim i gradskim načelnikom. Preminuo 30. XII. 1937. godine u Bjelovaru.<sup>22</sup>



**STJEPAN ŠIFTAR** (1930-1931.)<sup>23</sup> bio je gradski načelnik. Po profesiji bio je trgovac, a kao zastupnik Pribičevićeve Samostalne demokratske stranke izabran je u Osječku oblast 1927. godine. Ovdje je imenovan za predstojnika Odjela za

19 Godine rođenja i smrti nisu poznate.

20 Borba za načelnike, *Bjelovarski radikal*, br. 10., 28. IV. 1928., str. 1.; Dr. L(ebović), Velika prosvjedna skupština u Bjelovaru, *Narodni val*, br. 1., 1. I. 1928., str. 3.; HRDA-BJ, 30. XI. 1928., Zapisnik sjednice.

21 Godine rođenja i smrti nisu poznate.

22 Veliki župan Osječke oblasti u Bjelovaru, *Bjelovarski vjesnik*, br. 4., 20. IV. 1929., str. 2.; Dvije pučke svečanosti, *Bjelovarski vjesnik*, br. 36., 6. IX. 1930., str. 2.; Iz udruženja, *Šumarski list*, br. 2., 1938., 107.; Gustav Lach, *Glas Bjelovara*, br. 2., 15. I. 1938., str. 3.

23 Godine rođenja i smrti nisu poznate.

industriju, trgovinu i obrt, kasnije za predstojnika Odjela za socijalnu skrb. Na općim izborima 1931. godine u Kraljevini Jugoslaviji, bojkotiranim od oporbe zbog Šestosiječanjske diktature i nasilja režima, postaje narodni poslanik za Bjelovar te odlazi s načelničke pozicije u gradu jer sukladno zakonu nije mogao istovremeno biti načelnik i zastupnik. Osnivač je ogranka režimske Jugoslavensko radikalno seljačke demokracije (JRSD-a), kasnije Jugoslavenske nacionalne stranke (JNS-a) u Bjelovaru 1933. godine. Jedan je od važnijih ljudi centralističkog režima u gradu i jedan od nositelja i pobornika jugoslavenske nacionalno-integracijske ideologije. Ustaška vlast ubila ga je u logoru Danica 1941. godine.<sup>24</sup>

**DRAŽEN KVATERNIK** (siječanjanj 1932-1935.)<sup>25</sup> bio je gradski načelnik. Nakon završetka studija 1924. godine radi kao kraljevski javni bilježnik u Brodu na Savi. Po dolasku u Bjelovar otvara svoju odvjetničku kancelariju. Početkom 1932. godine Banska uprava Savske banovine imenovala ga je gradskim načelnikom. U njegovo vrijeme izvršena je reorganizacija uprave, osnovane su gradske općine, a gradski načelnik postao je predsjednikom gradske općine. Kvaternik je bio poslušnik jugoslavenskog unitarističkog režima. Nakon donošenja Zagrebačkog memoranduma 1934. godine koji je pokazao svijetu nasilje režima, bio je jedan od začetnika svrgavanja dr. Ive Politea, čovjeka zaslužnog za pripremanje Memoranduma s dužnosti predsjednika Odvjetničke komore u Zagrebu. Istaknuo se i kao inicijator i organizator izgradnje kupališnog bazena u Bjelovaru, pri čemu je optužen za financijsku aferu. Dugo je bio predsjednik Kupališnog društva u Bjelovaru.<sup>26</sup>

24 Početak rada, *Bjelovarski vjesnik*, br. 40., 4. X. 1930., str. 1.; Gradjani grada Bjelovara, *Bjelovarski vjesnik*, br. 44., 1. XI. 1930., str. 2.; Odlazak načelnika u Beograd, *Bjelovarski vjesnik*, br. 13., 28. III. 1931., str. 2.; Njegovo Vel. kralj u našem gradu, *Bjelovarski vjesnik*, br. 23., 6. VI. 1931., str. 2.; Pitanje novog načelnika, *Bjelovarski vjesnik*, br. 47., 21. XI. 1931., str. 1.; Osnutak nove političke stranke, *Bjelovarski vjesnik*, br. 51., 19. XII. 1931., str. 2.; Osnivanje mjesne organizacije JRSD, *Bjelovarski vjesnik*, br. 3., 16. I. 1932., str. 3.

25 Godine rođenja i smrti nisu poznate.

26 Novi gradski načelnik, *Bjelovarski vjesnik*, br. 2., 9. I.

**JOSIP MIHALJEV** (ožujak 1935-kolovoz 1936.)<sup>27</sup> bio je predsjednik gradske općine, posjednik, pouzdanik režima i član Jugoslavenske radikalne zajednice (JRZ-a). Za njegova mandata traje proces deindustrijalizacije grada jer je Bjelovar bio samo dio zaostalosti čitavog tadašnjeg jugoslavenskog gospodarstva. U gradu je 1935. godine zabilježen samo 1 161. zaposleni radnik. Od industrijskih pogona dobro je poslovala sušionica cikorije »Hinko Franck i sinovi« i Svobodina »Tvornica suhomesnate robe«. Za njegova mandata došlo je do manjeg razvoja tekstilne industrije, 1936. godine otvorena je tvornica »Biser« u vlasništvu Aleksandra Polaka i Izaka Perla. Iste godine osnovana je manja tvornica gamaša koja je radila kratko, do 1941. godine. Za svoga mandata načelnik Mihaljev često se sukobljavao sa zahtjevima naraslog hrvatskog seljačkog pokreta, prvenstveno Gospodarske sloge koja se borila za prava seljaka na tržištu. Zbog toga i izigravanja kompromisa sa seljačkim pokretom bio je nepopularan u seljačkim redovima i žigosan kao produžena ruka režima.<sup>28</sup>

**NIKOLA ŠIPRAK** (1877-1938.) bio je gradski načelnik od rujna 1936. do 12. rujna 1938. godine. Završio je Pravni fakultet u Zagrebu. Kao sudac služio je u Bjelovaru, Karlovcu i Pisarovini. Nakon umirovljenja otvorio je odvjetničku kancelariju u Bjelovaru, a kasnije je imenovan kraljevskim javnim bilježnikom. Najveći dio života proveo je u Bjelovaru, gdje se i oženio. Dekretom

1932., str. 2.; Rad gradskog zastupstva, *Bjelovarski vjesnik*, br. 24., 16. VI. 1934., str. 2.; Predsjednik gradske općine, *Bjelovarski vjesnik*, br. 40., 13. X. 1934., str. 1.; *Nezavisnost*, 5. 1. 1935.; *Bjelovarski vjesnik*, 1. XII. 1934.; Ljubo Boban, *Kontroverze iz povijesti Jugoslavije*, sv. II., Zagreb: Školska knjiga, 1989., str. 127.; Organizacija gradskih općina, *Bjelovarske vijesti*, br. 32., 26. VIII. 1931., str. 1.; Uz desetogodišnjicu kupališta Draženovac, *Nezavisna Hrvatska*, br. 57., 27. VI. 1942., str. 4.; GMB, Osobni arhiv dr. Dražena Kvaternika (fotografija).

27 Godine rođenja i smrti nisu poznate.

28 Sjedinica gradskog zastupstva, *Glas Bjelovara*, br. 1., 23. XI. 1935., str. 3.; Željko Karaula, Djelovanje Gospodarske sloge u Bjelovaru (1935.-1941.), *Podravina-časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 2012., (u tisku); Stjepan Blažeković, *Bjelovar*: SIZ Bjelovar, 1985.



Kraljevske banske uprave Savske banovine bana Viktora Ružića u rujnu 1936. godine kao sudac u mirovini imenovan je novim gradskim načelnikom. U službi načelnika uspješno je proveo završni proces elektrifikacije grada. U upravljanju gradom bio je vrlo štedljiv, a glavna krilatica bila mu je »rad i štednja«. Za njegova mandata nije primljen ni jedan novi namještenik. Započeo je gradnju jedne velike zgrade u kojoj bi se nalazile sve osnovne škole u gradu, ali bolest je spriječila njegove planove. Za vrijeme njegova mandata Bjelovar je početkom 1938. godine konačno elektrificiran pomoću provizorne centrale, a do kraja 1939. godine priključio se na mrežu Zagrebačke električne centrale. Slabo se isticao u političkom životu grada, ali, budući da ga je režim imenovao za senatora na senatskim izborima 1938. godine, glasovao je za kandidata JRZ-a. Prema popisu iz 1937. godine u gradu je bilo 13, 21 % nepismenih, dok je u kotaru ta brojka dosegla 25,15 % stanovništva.<sup>29</sup>

**IVAN GAŠČIĆ** (2. lipanj 1897-srpanj 1945.) bio je banski povjerenik za grad Bjelovar. Osnivanjem Banovine Hrvatske 1939. nova banska vlast donijela je 2. rujna 1939. godine Naredbu o raspuštanju svih gradskih vijeća na području Banovine Hrvatske. Nakon te naredbe dužnost povjerenika grada 28. IX. 1939. godine preuzeo je dr. Ivan Gaščić. Spomenutu dužnost obnašao je do 2. svibnja 1940. godine kad je imenovan novi gradski načelnik. Dr. Ivan Gaščić rođen je 1897. godine u bjelovarskoj građanskoj obitelji. Nakon gimnazijskog školovanja završio je Pravni fakultet u Zagrebu. U prvo vrijeme bio je zamjenik državnog tužitelja u Bjelovaru, a zatim je premješten na mjesto suca Okružnog suda u Petrinji, gdje je i umirovljen. Zbog teške međunarodne situacije u vrijeme imenovanja povjerenikom dugo je vodio gradske poslove i pripremao gradske izbore. Imenovanje HSS-ovog povjerenika značilo je i

29 Popunjenje načelničkog mjesta, *Glas Bjelovara*, br. 39., 17. IX. 1936., str. 3.; Dr. Nikola Šiprak-gradski načelnik, *Glas Bjelovara*, br. 37., 17. IX. 1938., str. 5.; Vidi kratku biografiju: Gradski načelnik dr. Nikola Šiprak na dopustu, *Glas Bjelovara*, br. 20., 19. VI. 1937., str. 3.

»čišćenje« političkih neistomišljenika iz službi grada Bjelovara, većinom pristaša režima i članova Jugoslavenske nacionalne stranke (JNS-a) i Jugoslavenske radikalne zajednice (JRZ-a). Njegove mjere bile su vrlo stroge i prema drugim političkim grupacijama, posebno prema pripadnicima hrvatskih nacionalista i komunista. Zabranjeno je izlaženje ljevičarskog tjednika »Glas Bjelovara«. Za vrijeme NDH-a Gaščić postaje predsjednik Ustaškog stegovnog suda u gradu. Godine 1945. nova komunistička vlast osudila ga je na smrt strijeljanjem zbog izdavanja pojedinih simpatizera NOP-a ustaškim vlastima.<sup>30</sup>

**NIKOLA GRDINIĆ** (Bjelovar, 1908.- ?) bio je predsjednik gradske općine od svibnja 1940. do studenog 1940. godine, prvi iz redova Hrvatske seljačke stranke (HSS-a). Rođen je u bjelovarskoj seljačkoj obitelji. Na Sveučilištu u Zagrebu apsolvirao je pravo. Nakon studija bavio se trgovinom. U dvadeset drugoj godini života pristupio je redovima HSS-a. Napredovao je u stranačkoj hijerarhiji pa je 1937. godine izabran u gradski odbor HSS-a Bjelovar na mjesto blagajnika. U svibnju 1940. godine, na prijedlog općinske organizacije HSS-a, a odlukom bana Banovine Hrvatske imenovan je za gradskog načelnika. No, gradski načelnik bio je kratko vrijeme, manje od četiri mjeseca.<sup>31</sup>

30 Imenovani gradski povjerenik dr. Ivo Gaščić preuzeo je dužnost, *Glas Bjelovara*, br. 38., 30. IX. 1939., str. 1.; Pravedna kazna stigla je zločinca, *Bjelovarske vijesti*, br. 11., 21. VII. 1945., str. 4.

31 Imenovanje načelnika i gradskog zastupstva u Bjelovaru, *Graničar*, br. 1., 2. V. 1940., str. 1.; HDA, RSUPSRH, SDS, Elaborat o članovima građanskih stranaka u kotaru Bjelovar (1952.)



**DJULIJE MAKANEC** (Sarajevo, 19. IX. 1904-Zagreb, 7. VI. 1945.) bio je gradski načelnik od 29. studenog 1940. do kolovoza 1941. godine. Rođen je 19. rujna 1904. godine u Sarajevu kao najstariji sin u obitelji Alfreda pl. Makanca i majke Marije (rođ. Dlistuš). Pučku školu polazio je u Stocu i Sanskom Mostu, a gimnaziju u Osijeku i Bihaću, gdje je 1922. godine položio ispit zrelosti. Filozofiju je studirao na Mudroslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu od 1922. do 1926. godine. Studij je apsolvirao 1926., a 1927. godine doktorirao na istom fakultetu s temom »Psihologijska analiza i karakteristika umjetničkog doživljaja«. Iste godine preuzeo je nastavničku službu u Petrinji. Nakon toga radio je u gimnaziji u Koprivnici od 1929. godine. Dvije godine kasnije oženio se Brankom Janeš. Iste godine u Zagrebu položio je profesorski ispit iz teorije spoznaje, logike, psihologije i povijesti filozofije kao glavnog, a pedagogije, etike i estetike kao sporednih predmeta. Po kazni je 1932. godine premješten u realnu gimnaziju u Leskovcu, a školske godine 1933-34. u Bjelovar. Godine 1936. premješten u realnu gimnaziju u Virovitici, a zatim slijede premještaji u gimnaziju u Knjaževcu školske godine 1937-38. i u Karlovcu 1939. godine. Napokon odlukom Banske vlasti Banovine Hrvatske 11. siječnja 1940. godine ponovno je postavljen na mjesto profesora u gimnaziju u Bjelovaru. Tu je imenovan ravnateljem gimnazije, a kao član HSS-a i gradskim načelnikom. Makanec je već ranije bio izraziti hrvatski nacionalist, a u ustaške redove tajno je prešao krajem druge polovice 30-ih godina. Sudjelovao je u

organiziranju i vodstvu bjelovarskoga ustanka te je 8. travnja 1941. godine u Bjelovaru proglasio uskrslu hrvatsku državu. Nakon što je otišao s mjesta načelnika u kolovoza 1941. godine, imenovan je stožernim pobočnikom Ustaškog stožera u Bjelovaru. Godine 1942. pozvan je u Zagreb i u Zapovjedništvu Ustaške mladeži preuzeo dužnost pročelnika za duhovni odgoj. Na tom mjestu ostao je do ožujka 1943. godine kad je imenovan izvanrednim profesorom na Mudroslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od 13. listopada 1943. godine Makanec je ministar narodne prosvjete. Saveznici su ga krajem svibnja 1945. godine izručili u Austriju gdje se zatekao s ostalim članovima Vlade, a nova komunistička vlast u Zagrebu osudila ga je na smrt strijeljanjem na skupnom sudenju 6. lipnja 1945. godine. Do danas nije poznato mjesto gdje je ubijen i pokopan. Makanec je bio pisac i filozof, napisao je mnogo rasprava i knjiga. Pisao je i novinske članke i komentare u »Spremnosti«, »Hrvatskom listu« i drugim časopisima, a osobito su značajni njegovi radovi na području beletristike, novele i drame.<sup>32</sup>

<sup>32</sup> Željko Karula, *Bjelovarski ustanak 7.-10. travnja u povijesnim izvorima*, (u tisku); Julije Makanec, *Hrvatski vidici*, Zagreb: Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora, 1944. (ovdje vidi njegove članke u periodici NDH); Julije Makanec, *Uvod u filozofiju povijesti*, (pogovor Pavo Barišić), Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1993., (ovdje vidi bibliografiju Julije Makanca); Enis Zebić, Julije Makanec-razumjevanje filozofije i društva u radovima do 1941., *Filozofska istraživanja*, vol. 13., br. 1., 2007., str. 179-184.; Dr. Julije Makanec, *Bjelovarski tjednik*, br. 1., 2. III. 1940., str. 2.; Prva sjednica novoimenovanog gradskog zastupstva, *Graničar*, br. 32., 5. XII. 1940., str. 4. (služba preuzeta od Grdinića); Rad oko postavljanja novog gradskog zastupstva, *Graničar*, br. 31., 28. XI. 1940., str. 5.; HRDABJ, fond 22., kut. 8-9., Zapisnici Gradskog poglavarstva Bjelovar 1941-1945.



**NIKOLA BOŽIČEVIĆ** (Oštarije, 13. veljače 1885-Ogulin, 1945.) bio je gradski načelnik od 15. kolovoza 1941. do 5. siječnja 1943. godine. Duže vrijeme radio je kao inspektor financijske kontrole i općinski bilježnik u Kravarskom kraj Siska. Godine 1926. premješten u upravu Općine Križ kraj Čazme. Nakon toga istu službu obnaša u Odru kraj Velike Gorice. Zatim je postao tajnik gradske organizacije HSS-a u Bjelovaru. Bio je zaposlen i kao činovnik katastarskog ureda u Bjelovaru. Nakon osnivanja NDH-a imenovan je tabornikom grada Bjelovara, a ubrzo je imenovan i gradskim načelnikom. Na tom mjestu bio je do 1943. godine. Prema elaboratu komunističkih vlasti strijeljan je 1945. godine.<sup>33</sup>

**MARKO FABIJANIĆ** (siječanj 1943-14. travanj 1943.) bio je gradski načelnik. Po profesiji lječnik, tj. zubar.<sup>34</sup>

33 HDA, Banovina Hrvatska, Personalije službenika, spis 2623., (N. Božičević-fotografija); Tabornik grada Bjelovara, *Nezavisna Hrvatska*, br. 17., 9. VIII. 1941., str. 4.; Novi gradski načelnik, *Nezavisna Hrvatska*, br. 18., 16. VIII. 1941., str. 4.; 28. XI. 1942. HDA, RSUP SDS SRH, Struktura i biografija vodstva HSS i ostalih pol. stranaka na području grada Bjelovara i kotara Bjelovar (1935-1947.), elaborat, (prema elaboratu strijeljan 1945., 50.).

34 Novi gradski načelnik, br. 84., *Bilogora*, 9. I. 1943., str. 5.; Oproštaj dra Marka Fabijanića, *Bilogora*, br. 97., 17. IV. 1943., str. 4.

**SLAVOLJUB KOLESARIĆ** bio je gradski načelnik od 14. travanj 1943. do 5. siječnja 1944. godine.<sup>35</sup> Bio je pukovnik u mirovini podrijetlom iz stare bjelovarske obitelji. Za vrijeme svog kratkog mandata svim snagama trudio se poboljšati socijalnu situaciju u gradu koja se uslijed rata sve više pogoršavala. Osnovao je gradsko dječje »obdanište«, preuredio gradsku ubožnicu te osnovao humanitarnu udrugu »Za bližnjega«. U tim akcijama značajno mu je pomagala supruga. Zbog bolesti morao je dati ostavku.<sup>36</sup>

**MATO BELOBRK** (Đurđevac, 1896.-?) bio je gradski načelnik od 5. siječnja 1944. do 5. svibnja 1945. godine. Rođen je u seljačkoj obitelji u Đurđevcu gdje je i ostao do 1915. godine. Po povratku iz Prvog svjetskog rata seli u Velike Sredice i postaje zemljoradnik, a počinje se znatnije baviti i političkim radom. U prvo vrijeme, do 1929. godine, izraziti je pristaša pravaša. Povukao se za vrijeme diktature jer je bio pod stalnim redarstvenim nadzorom. Nakon ublažavanja Šestosiječanjske diktature, 1935. godine priključuje se HSS-u te postaje potpredsjednik, a ubrzo i predsjednik mjesne organizacije HSS-a u Velikim Sredicama. Ubrzo postaje donaćelnik Bjelovara za vrijeme Julija Makaneca (1940-1941.) i za Slavoljuba Kolesarića (1943.). Slom Kraljevine Jugoslavije u travnju 1941. godine zatekao ga je u redovima jugoslavenske vojske u Ferdinandovcu. Ovdje se odmah uključuje u razoružavanje bivših jugoslavenskih odreda. Nakon osnivanja NDH-a imenovan je za ustaškog logorskog pobočnika. Početkom siječnja 1944. godine izabran je za gradskog načelnika, a za donaćelnika izabran je odvjetnik dr. Marijan Laksar. Ustaške vlasti su u svojoj propagandi isticale da je Belobrk prvi seljak izabran na tu funkciju. Nakon svibnja 1945. njegova sudbina je nepoznata.<sup>37</sup>

35 Godine rođenja i smrti nisu poznate.

36 Ličnost novog načelnika, *Bilogora*, br. 97., 17. IV. 1943., str. 2.; Oproštaj s g. Slavoljubom Kolesarićem, *Domovina*, br. 2 (18), 13. I. 1944., str. 6.

37 Nova gradska uprava u Bjelovaru, *Hrvatsko jedinstvo*, (Varaždin), 22. I. 1944., str. 3.; Novi gradski načelnik, *Domovina*, br. 2 (18), 13. I. 1944., str. 6.; Prisega novog načelnika i donaćelnika, *Domovina*, br. 2 (18), 13. I. 1944., str. 6.



## Zaključak

Veliki broj gradskih načelnika u Bjelovaru u razdoblju od 1871. do 1945. godine bili su pozdanici tuđinske vlasti i režima koji su tada vladali u Hrvatskoj-mađaronske, integralno jugoslavenske i ustaške vlasti. Usprkos tome, mnogi od njih zaslužni su za razvoj i unapređenje grada unutar granica koje je omogućavao ili postavljao režim s manjim ili većim ograničenjima koja su ovisila i o gospodarskoj situaciji u Europi i svijetu. Međutim, ni nakon 1945. godine nije bilo bolje. Na vlast je došla Komunistička partija Jugoslavije, odnosno Komunistička partija Hrvatske koja nije dozvoljavala slobodne izbore, a ni njezini ljudi na čelnim funkcijama u gradu nisu bili izraz slobodne volje građana. Tek je slomom komunizma 1990. godine i višestranačkim izborima došlo do izbora pravih predstavnika građana Bjelovara.

## Summary

### *Mayors of Bjelovar (1871-1945)*

*Keywords:* mayors, Bjelovar, city administration, biographies

Apart from describing rights and duties of city administrations in Austria-Hungary, the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the Independent State of Croatia (NDH/ISC), the text introduces short biographies of mayors of Bjelovar from demilitarization of the Varaždin generalate till the end of the Second World War, which means from the first mayor, ex-pro-Hungarian officer Juraj Cuvaj to the last mayor-peasant, ustasha Mato Belobrč. A great number of Bjelovar mayors belonged to pro-Hungarian, centralist Yugoslav and ustasha power in the said period.